

tisk med det han gir seg ut for å være.»³

Betragtningen af livet som et rollespil har ikke kun haft stor betydning for romanhistorien, men også for politikk og arbeidsliv. I dagbogen omtaler Gombrowicz kampen mellom form og liv for «kulturens sande kamp»:

«Hvis en kommunist konfronterer en katolikk med sin verdensoppfatning, så er det likevel to verdensoppfatninger som står mot hverandre. Det viktigste er heller ikke den andre antinomial: Kulturvillskap, viten-uvitenhet, lys-mørke. Visst kan man hevde at dette er fenomener som samspiller og kompletterer hverandre, men den viktigste, den mest drastiske, den uløselige kampen er den som føres i oss av våre to grunnleggende streber: Den ene vil ha form, skikkelse og definisjon, den andre forsvarer seg mot definisjon, den vil ikke ha form.»

De første år af dagbogen kan læses som et selvstændigt bidrag til en litteraturens politik, hvor kunstens opgave bliver den at ødelægge begreberne af i dag, og selv samme kunst må støbe kuglerne for en ny form. Som han skriver: «Mennesket er skapt slikt at det stadig må definere seg selv og stadig forsøker å komme seg unna sine egne definisjoner. Virkeligheten er ikke noe som helt og fullt kan innbefattes i en form. Formen strider mot livets vesen. Men enhver tanke som vil definere formens utlittrekkelighet, bliver også til form og bekrefter dermed bare vår streben etter form.»

ÅBEN OG RASTLØS OG ARISTOKRATISK

I både romanerne og i dagbogen mener Gombrowicz at kunne få øje på en særlig relation mellom ungdommens umodenhet og kampen i den uoprigtige oprigtighet. Spørsmålet er om det Gombrowicz kaller «ungdommen» ikke snarere er navnet for en varm glød, en prøvende mulighetssans, en umanifesteret energi, et rastløst mod, det, som ikke har nogen alder?

Det dansk-iranske digterfænomen, den attenårige Yahya Hassan, har på rekordtid solgt over 100 000 eksemplarer af sin digtsamling der hedder det samme som ham selv. Hassan er en utilpasset ung indvandrer der med rå energi skriver om sin egen indvandrestands hykleri og manglende inklusion. Den traditionelle mudderkastning mellom danskere og indvandrer har med ét slag fået en ny og anden stemme der kan tale på vegne af dem som ikke selv kan tale. Fortryllet af sin egen under-

legenhet afmonterer Hassans digte forståelsen som følger med danskeren såvel som indvandrerens forsøg på å legitimere seg selv via en spesifik identitet. «I kan ikke indfange livet med jeres kultur og religiøse identitetsmarkører» synes han at råbe og messe os ind i øregangene.

Hassans «succes» er måske et eksempel på det Gombrowicz kaller «umodenhedens styrke». For vi kan, ifølge Gombrowicz, ikke tale om det autentiske som andet end bearbejdet impotens. Hassans etniske herkomst og dens «kulturelle kapital» kan langt fra stå alene når vi betrakter hans digte. Det er derimod mod tilsat stræben efter form, det utryk der finder sin stil.

Men fremfor «ungdommen» som bildet på den uspolerede rå energi foretrekker jeg Gombrowicz' idé om «mødet» og «det mellommenneskelige» som stedet for «menneskets ufuldstændige utvikling, det eneste sted hvor mennesket bliver til», som mere adækvat betegnelse for den polske forfatters hyldet til ungdommens inautentisitet. Menneske gange menneske, uden hverken kollektivism eller individualisme, men som forholdet til mødet. Som han skriver: «Jeg har avdekket denne 'mellommenneskelige' sfæren som er avgjørende for menneskene, og har gitt den et drag av kunstnerisk kraft». Det menneskeligt mulige fødes lige her i et besværlig, krævende og måske ubehagelig møte. Det vi kan si med Gombrowicz' dagbøger i hånden er at mennesket først etablerer sin kunnen gjennom øvelsen og konfrontationen med den anden eller det andet, som den etniske dansker der står overfor sin egen kultur han ikke forstår, som maleren der står overfor sit maleri som han ikke er færdig med. På én gang åben og rastløs og aristokratisk i sin unyttige tilgang.

KOMPROMISLØS KAMP

Kampen er grunnmønstrer i dagbøgerne, den falske samfunnsorden, Polens hykleri og middelmådighet, kunstnerkollegaers manglende mod, kirkens rolle, religion, kunst, døden, kristendommen, banale publikumsfænomener, det ligegyldige liv som det leves af de fleste, de falske afgudsbilleder. For Gombrowicz er alt i livet en proces af forvandling frem mod, ja, mod hvad?

Man fristes til å si «storhet» og «fuldkommenhet», men dette ville jo stride mot Gombrowicz' hyldet til det inau-

tentiske liv. Og dog oplever jeg side og side ned en insisteren på kvalitet, en værdsættelse af ting der er lavet med stor koncentration og færdighet, at menneskeheden først og fremmest skal lære at værne om kvalitet fremfor noget hvis ikke det vil synke ned i ligegyldighet og smålighet. Vi skal ikke gi slip på skønhed, omhu og holdbar kvalitet. Bevægelsen mot skønhed opstår i form af en ekstrem koncentration om det uskønne, utillstrækkelighetens smerte, som han også kaller det, en besværgelse af det skønnes modsatte side.

I andet bind skriver Gombrowicz: «Talent er ikke noe annet enn stor tålmodighet.» Hvad møder vi her? Et menneske der afskyer absolutter, det æstetiske krukkeri og enhver helliggjørelse, men som samtidig kaster sig krigerisk over den intellektuelle afmystifikation. Hans beskrivelse af den intellektuelle praksis som degenereret til «kunsten å fekte med ufordøyde tanker mens man holder masken, som om alt er i den skjønneste orden,» lyder som en gravskrift over vor tids medieintellektuelle konceptmagere.

Hvad ville mon en Gombrowicz si om han åbnede avissiderne i dag med artikler der hylder ytringsfriheten uden å betone kvaliteten af det som der ytres? Eller skriverier der stempler den kulturradikale som en hykler og den småborgerlige racist som én der har ret alene fordi vi kan «forklare» hans tenke- og handlemåde som utryk for en kulturell kapital?

Oversætter vi Gombrowicz' kamp til i dag fremstår den som en kompromisløs kamp mot ukritisk journalistikk, den økonomiske rationalitets udnannede filisteri og endimensionale tankegang, en kamp mot det nyliberale menneskesyn der har glemt at det liberale ikke handler om min individuelle vækst gjennom opplevelser og ligegyldigt forbruk men om erfaringskampens møte, en æstetisk anstrengelse der ikke er givet som fikspunkt mellom et rettighedskrævende væsen og en stat der stirre sig blind på sikkerhet og ren økonomisk vækst. For den der som Gombrowicz vil koble litteratur, kunst og filosofi med politik, samfund og økonomi, er det nemt å finne lighetspunkter mellom de seneste ti år og etterkrigstidens verden: en kapitalisme i krise som kaster os frem og tilbake mellom håb og fortvivlelse; en politisk kultur ædt op af et visionsløst kapitalsprog og en famlende livsform der har mistet anseelse og troværdighet; skar-

pe sociale modsætninger og en tiltagende kulturkamp.

SLAVER AF ET NEDARVET SPROG

Dagbogen gjør subjektiviteten, politik og etik til litteratur. Den fremstår som en anderledes samtidsdiagnose hvor det igen bliver muligt å stille spørsmålet: Hvad betyder det å noget er virkelig? Hvordan skal vi tyde vores samtid og hvilken fremtid skal vi skape?

Gombrowicz skrev om krigen og kommunismen i forlængelse af Milosz at «vi er blevet slaver af et nedarvet sprog». Fornemmelsen af historiens avslutning, et sprog udsultet og udmagret af økonomiseret newspeak (new public management's effektivisering, forandringssnak, vækstideologi) har ligeledes i dag skapt behovet for en kamp om virkelighedsbilleder.

Gombrowicz skaper en konstellation af samtidige, personlige og historiske litterære bilder og tanker der kan minde om Knausgaards kamp for så vidt at det nyliberale samfunns kontrollmekanismer, performancejagt og verdier reproducere sig på individniveau. Det gi ver ikke længere mening å skelne mellom det samfunnsmessige niveau og det private. Den enkeltes kamp og dermed dagbogens kamplads udført med indlevelsesevne og forestillingskraft bliver en arena for de samfunnsmessige modsætninger. Det er dagbogen som autofiksion som ikke er selvbiografi, men netop tenker videre på fortidens møder og begivenheder. På én gang essayistikk, fiksjon og etisk kritik. Men i modsætning til Knausgaard er der ikke hos Gombrowicz en sorg over manglende politiske utopier og et forstenet kapitaliseret sprog.

Sprækkerne ind til en anden virkelighet og håbet om en sådan skal ifølge Gombrowicz komme fra litteraturen og kunsten. Det er her han sätter sine forhåbninger. Det er den der skal animere til den nye tanke. Det er kunsten der skal «ødelegge dagens begreper». Han tilhører en etterkrigstidsgeneration der stadig nærere forestillinger om at kunsten og litteraturen kunne være dagsordensættende for en hel tenkemåde og generation.

© norske LMD

1 Witold Gombrowicz, *Dagboken 1953-1958 og Dagboken 1959-1969*, Flamme forlag, Oslo, 2012. Alle citater er hentet herfra om ikke andet er oppgitt.

2 Joseph Brodsky, «Den tilstand vi kaller eksil», i *Hvordan man læser en bog*, Aschehoug, København, 1997.

3 Dag Solstad, «Nødvendigheten av å leve inautentisk. Om Witold Gombrowicz», *Vinduet*, nr. 3, 1968]

Sverre Koren Bjertnes

NERVOUS FLUIDS

MALERI – SKULPTURINSTALLASJON – FILM

25. januar - 30. mars 2014

ÅPNINGSTIDER:

Tirsdag, onsdag, fredag: 12-17
Torsdag: 12-19
Lørdag, søndag: 11-17
Mandag: STENGT

ADKOMST:

Stenersenmuseet, Munkedamsveien 15, Vika
(Konserthusterrassen)

#sverrebjertnes
#stenersenmuseet

STENERSEN
museet

NÅ PÅ KINO

“Beksvart, forstyrrende og hysterisk vittig” BT

NRK P3

Aftenposten

Dagsavisen

FILM KINO TOURFORCE

FROM ACCLAIMED DIRECTOR BEN WHEATLEY AND EXECUTIVE PRODUCER EDGAR WRIGHT
SIGHTSEERS

